

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมในยุค 4.0

The Role of Monk Per Development Social Thai in Era 4.0

พระมหาสุริยา ฐิตเมธี¹

Phramaha Suriya Thitametee¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด¹

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus¹

E-mail : phramahasuriya@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยอยู่ร่วมกันมายาวนาน สังคมไทยในอดีตมีความสงบสุข เรียบง่าย จารีตขนบธรรมเนียม ประเพณี งดงาม ตามแบบพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ คือ พระภิกษุผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน จึงทำให้สังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองงอกงาม ทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ปัจจุบันกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก เศรษฐกิจ ประกอบกับรัฐบาลได้มุ่งพัฒนาสังคมเดิม เพื่อยกระดับขับเคลื่อนฐานเศรษฐกิจจากเกษตรกรรม สู่ภาคอุตสาหกรรม และมุ่งสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยี และสร้างนวัตกรรมใหม่ หรือเรียกว่า 4.0 จึงทำให้สังคมตกอยู่ภายใต้การครอบงำ ด้านวัตถุ การแข่งขัน สังคมมุ่งสู่ความโลภ โกรธ หลง มากขึ้น กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พระสงฆ์จำเป็นต้องตระหนักถึงบทบาท มุ่งพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยพัฒนาบทบาท 2 ประการ คือ 1) การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม เพื่อพัฒนากาย วาจา และจิตใจ ให้สูงขึ้น ด้วยการให้สังคมหันมารักษาศีล ให้ทาน มั่นภาวนา เสริมสร้างสมาธิ และพัฒนาปัญญา 2) พระสงฆ์ต้องทำบทบาทหน้าที่ทางการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา สาธารณสงเคราะห์ และการสงเคราะห์ เพื่อนำสังคมไปสู่ความสงบสุข สร้างสันติภาพ เป็นการส่งเสริม และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เกิดความเจริญ มั่นคง ก้าวหน้า ที่สำคัญจะทำให้สังคมในยุค 4.0 มีโอกาสได้เข้าถึงหลักแห่งความจริง และความดีงาม ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

คำสำคัญ : บทบาทของพระสงฆ์; การพัฒนา; สังคมไทย

ABSTRACT

Buddhism and society in Thailand long stay together. Thailand has in the past to social peace, simple customary norms. Idyllic Buddhist traditions, the priest is the Buddhist monks who have an important role in the promotion of conservation, along with Buddhism, faith, creation, thus making Buddhist social sanction Thailand prosperity thrive. Clinical Ethics klangkrasae Maharaj, current properties world social change. An economy complementary to government social development aimed at the original. to enhance the economic base, driven from agriculture to industries and focus driven by economy, technology, creative, and innovative new so called 4.0 makes the society fall into the under side to object. The race. Society towards greed, anger more revelry. Flow of such changes. Priests need to be aware of the role and development in accordance with the changing situation by developing a role 2:1), promoting good ethics to develop verbal and mental body with the society to turn to reassuring, invocation precepts. Concentration and intellectual development 2) clergy must make role role dominance of propagation, education, public nusongkhro and relief to lead society towards peace, peace is to help promote and foster Buddhism, sustainable growth in a steady progression of important to make society in this age have the opportunity to reach 4.0 core of truth (noble truth) goodness (sacrament review in prayer, meditation, intellectual) based on the principles of Buddhism

Keywords : Development; Role of the Monks; Thai Social

1. บทนำ

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยได้อยู่ร่วมกันมายาวนาน ร้อยละ 90 สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนา นั้นแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาประจำชาติก็ว่าได้ ความศรัทธาของสังคมที่มีต่อพระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ สามประการนี้ คือ แก้วอันประเสริฐ หรือกมล่อมแห่งความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นประเทศใด เมืองใดได้ครอบครองแก้วสามประการไว้ ก็จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าสืบไป พระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของพระรัตนตรัย และเป็นองค์ประกอบในพุทธบริษัท 4 ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่บทบาทการเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคม

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสงฆ์ที่ต้องทำให้เกิดมีขึ้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อสร้างภาพลักษณ์แห่งความศรัทธาเลื่อมใสให้แก่ประชาชนอย่างมีความสุข พระสงฆ์นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ถือเป็นตัวแทนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทำให้การปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นให้มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมในด้านการสงเคราะห์ทางธรรม เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นกัลยาณมิตร บทบาทหน้าที่สำคัญดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนโดยตรง (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2549 : 6)

บทบาทพระสงฆ์ ในปัจจุบันการพัฒนาสังคม ได้ยึดตามแนวทางปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย และคณะสงฆ์ได้มีการจัดระเบียบเพื่อให้พระสงฆ์ปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน โดยกำหนดบทบาทอำนาจ หน้าที่ทางการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ งานสาธารณูปการ และการสงเคราะห์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ดำเนินไปให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้ง ถอดถอน เจ้าคณะ พระสังฆาธิการ ควบคุมให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจรรยา ในเรื่องดังกล่าวนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เป็นการส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาให้พุทธบริษัท 4 ได้ร่วมกันปฏิบัติตามหลักศีล ทาน ภาวนา สมာธิ ปัญญา มากขึ้น สถาบันพระสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ได้ช่วยกันพัฒนาสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข สันติสุข ความพ้นทุกข์ และเพื่อยกระดับกาย วาจา และใจ ในสังคมให้สูงขึ้น (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2549 : 78)

2. ความหมายของบทบาท

พิจารณาว่าบทบาทนั้นมีสองด้าน คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้าน การแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื้อที่บุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม (ประเสริฐ แยมกลินพุง, 2546 : 56)

บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ และคุณสมบัติส่วนตัว (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2546 : 30) ได้อธิบายว่า

“บทธาบท” หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทธาบทของพ่อแม่ บทธาบทของครู หรือ อื่นๆ อีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทธาบทหรือตำแหน่งหน้าที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 602)

“บทธาบท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่ง และสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้า ตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทธาบทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย และถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทธาบทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น” (กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์, 2547 : 50)

ความหมายบทธาบทของในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทธาบท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคล ใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่งๆ แล้วย่อม แสดงบทธาบทตามสถานภาพนั้นๆ (ลือชา ธรรมวินัยสถิต, 2549 : 47)

บทธาบท คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคล อันเกิด จากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทธาบทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยน (พัชรี วรกวิน, 2550 : 56)

บทธาบท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวังหรือตามหน้าที่แสดงจริง (ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์, 2556 : 9)

สรุปได้ว่า บทธาบท หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยแบบ แผนของบทธาบทดังกล่าวจะสืบเนื่องและเกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ทศนคติต่อพฤติกรรม บรรทัด ฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณี และแรงกดดันทางสังคม

3. บทธาบทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมในยุค 4.0

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยที่สำคัญพระสงฆ์ใน ยุค 4.0 ต้องมีบทธาบทในพัฒนาสังคม โดยมุ่งหมายให้สังคมทำความดี รู้จักช่วยตนและคนอื่นให้มีความ ปกติสุข เว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้มีชีวิตอยู่ด้วยความสงบ ละเว้นความโลภ ความโกรธ ความ หลง ที่รุนแรง ไม่ทะเลาะเบาะแว้งในเรื่องราว ยศ มีน้ำใจประกอบด้วยเมตตา มีความเลื่อมใสมั่นในกฎของ กรรม และมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง มีบทธาบทในการบำเพ็ญประโยชน์ การปกครอง การพระศาสนา การศึกษา การเผยแผ่ การสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ขัดต่อสมณวิสัย การรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะที่เป็นสำคัญ ก็คือ สัจจะ เมตตา สามัคคี มีวินัย ที่สำคัญบทธาบทของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็น บรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนามีคุณธรรม และหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ได้แก่ การให้ความอนุเคราะห์สังคม ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็นเสมือนทิศเบื้องบนได้แก่

1) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว คือ งดเว้นจากการเบียดเบียนกัน ไม่ทำลายทั้งชีวิตตนเอง และผู้อื่น

- 2) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี งดเว้นอบายมุข 6
- 3) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีด้วยน้ำใจอันงามโดยยึดถือหลักสังคหวัตถุ 4
- 4) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง คือ สอนให้รู้จักแยกแยะมิตรแท้ มิตรเทียม ให้คบบัณฑิต เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ
- 5) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ในสิ่งที่สับสนแล้วเรียนมาแล้ว เช่น การแสวงหาทรัพย์โดยวิธีสุจริต การรู้จักรักษาทรัพย์ และการดำรงชีวิตตามฐานะ
- 6) บอกทางสวรรค์ให้ คือ การแนะนำวิธีครองตน ครองคน ครองงาน หรือวิธีครองชีวิตให้ได้รับผลดีมีความสุข

4. บทบาทการพัฒนาสังคมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ต้องมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการ ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ มุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดองหลักการ ดังกล่าวนั้น พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียนแผนกพระปริยัติธรรมขึ้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลีขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า พระสงฆ์ นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนสังคมพร้อมกันไปด้วย (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2540 : 8)

5. บทบาทการพัฒนาสังคมการบริหารคุณธรรม

การพัฒนาสังคมในยุค 4.0 พระสงฆ์ต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็น อัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคติว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็น

เผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีกหนิปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลยตัวหนีปัญหาผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลยตัวหนีปัญหา เขายึดถือว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 9)

คุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักในการบริหารแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1) คุณธรรมในการครองตน ได้แก่ สปัปฺริสธรรม 7 ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมคัมครองโลก อริยสัจ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ความสุขของคฤหัสถ์ ศีล 5 โดยเฉพาะสปัปฺริสธรรม 7 เป็นธรรมที่ครอบคลุมข้อธรรมอื่น ๆ ในหมวดการครองตนได้เป็นอย่างดี

2) คุณธรรมในการครองคน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหัตถุ 4 ทศพิธราชธรรมทศ 6 หลักธรรมในเรื่องการครองคนนั้น พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมที่ครอบคลุมหลักธรรมข้ออื่น ๆ ได้ดีและถือว่า พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมสำหรับนักปกครอง

3) คุณธรรมในการครองงาน ได้แก่ ขรราวาสธรรม และอิทธิบาท 4 สำหรับอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมในการครองงาน เป็นธรรมที่สำคัญที่สุด เพราะหากมีคุณธรรมข้อนี้แล้วการดำเนินงานต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จ สามารถครองงานไว้ได้ ถือได้ว่า ขรราวาสธรรมครอบคลุมคุณธรรมในการครองงานได้ดีที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541 : 33)

6. บทบาทการพัฒนาสังคมเชิงสัญลักษณ์

สาวกที่ถือเพศบรรพชิตของพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนได้ศึกษามาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ นั่นก็คือพระสงฆ์ บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสั่งสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ได้แก่

- 1) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- 2) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จใน

ชีวิต เป็นต้นมนุษย์จะดีจะประเสริฐอยู่ที่การกระทำมนุษย์ก็ต้องพัฒนาชีวิตของตน ทั้งพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาขึ้นไป มนุษย์จึงประเสริฐได้ ดึงมาได้ด้วยการฝึกฝนพัฒนาตน ด้วยการศึกษารเรียนรู้ เพราะฉะนั้นจึงต้องส่งเสริมปัญญา มนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาเพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงทำให้เกิดการศึกษาแบบที่เรียกว่า การศึกษามวลชนพระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทยของเราแล้ว สังคมไทยของเราเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว หลักมีอยู่เท่านี้ เป็นอย่างไร ไม่ใช่แน่นอน แม้แต่ส่วนที่นำมาใช้แล้ว นานๆ ไปเมื่อเป็นของส่วนรวม สังคมใหญ่ๆ ก็มีการคลาดเคลื่อน ผิดเพี้ยนไปได้ จึงต้องมีการตรวจสอบ ปรับตัวแก้ไข โดยนำเอาหลักแท้ๆ มาเป็นมาตรฐาน คือปรับตัวเข้ากับหลักการที่ถูกต้องจริงแท้ให้ได้

7. บทบาทการพัฒนาสังคมซึ่งคุณวิเศษ

บทบาทพระสงฆ์โดยการปลุกฝังศรัทธา ทางด้านจิตใจได้บำเพ็ญพุทธานุสสติได้ระลึกถึงพระธรรมได้บำเพ็ญธัมมานุสสติ และได้ระลึกถึงคุณพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสังฆานุสสติ นอกจากนั้นบทบาทพระสงฆ์โดยการรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์และสมุนไพรมะเร็งบางรูปท่านได้ศึกษาวิชาต่างๆด้านวิชาอาคม โดยอาศัยมนต์ที่เชื่อถือว่าศักดิ์สิทธิ์ คำสำหรับสวด คำสำหรับเสกเป่า แล้วสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชน “น้ำมนต์คือน้ำที่ผ่านพิธีน้ำมนต์ปกติจะสำเร็จด้วยการเจริญพระพุทธรูปของพระสงฆ์ในงานพิธีมงคลต่างๆ น้ำมนต์นิยมนำมาอาบ ต้ม เป็นต้น” ซึ่งเป็นสิ่งได้รับถ่ายทอดมาจากครู อาจารย์ที่สืบทอดมาจากครั้งพุทธกาล ลังกา โดยถือเอาคติเรื่องความเป็นสิริมงคล และสามารถรักษาโรคได้ สังคมไทยยังคงรักษาวัฒนธรรมทางความเชื่อในรูปแบบการสวดมนต์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากศรีลังกา และได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับการสวดมนต์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน เพื่อสืบทอดหลักธรรมคำสอนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนแต่ก็ไม่ละเลยถึงการเรียนรู้ในภาษาท้องถิ่นของตน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป (Phrapalad Somchai Payogo, 2015) การสวดมนต์ในสังคมไทยจะมีระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลเนื่องจากการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

8. บทบาทการพัฒนาสังคมสร้างศรัทธา

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความเชื่อในเรื่องต่างกันตามบริบท พระพุทธศาสนาประกอบด้วย ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ชาวพุทธมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) ตถาคตโพธิสัตว์ มีความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณจริง

2) กัมมสัทธา เชื่อกรรม คำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ (Action) ที่ประกอบด้วย เจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้นกรรมที่สมบูรณ์ จะต้องมียोगค์ประกอบครบ 3 ส่วน คือ (1) มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น (2) มีความตั้งใจหรือเจตนา (3) มีการกระทำหรือการเคลื่อนไหว และมีเครื่องมือในการทำกรรมหรืออุปกรณ์สำหรับการกระทำกรรม 3 ประการคือ (1) ทางร่างกาย เช่น การเคลื่อนไหวกาย เรียกว่า กายกรรม (2) ทางปาก คือการพูดด้วยวาจา เรียกว่า วาจากรรม และ (3) ทางใจ คือ การคิด เรียกว่า มโนกรรม

3) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลกระทำแล้ว ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

4) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ทุกอย่าง เป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ (แสง จันทรงาม, 2512 : 146-149)

การเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง จะช่วยให้คนรู้จักรับผิดชอบในตนเอง จะไม่โยนความรับผิดชอบไปให้อำนาจภายนอกต่าง ๆ เช่น ผีसाง นางไม้ เทวดาฟ้าดิน หรือโชคชะตา เป็นต้น ซึ่งพอประมวณมาโดยสังเขปได้ดังนี้

1) เรามีกรรมเป็นของตน การกระทำต่าง ๆ ที่จะเกิดผลดีหรือผลชั่วแก่ตัวเราไม่ว่าจะเป็น การกระทำทั้งทางกาย หรือวาจาการกระทำที่เกิดจากเจตนาของเราทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดทำแทนได้

2) เราเป็นผู้รับผลของกรรม เราเป็นผู้รับผลของกรรมด้วยตนเอง ไม่มีผู้อื่นมารับแทนได้

3) เรามีกรรมเป็นกำเนิด กรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดมา กรรมจะส่งผลให้เราเกิดอย่างไรก็ได้ สถานะที่ไปเกิดได้รับอิทธิพลจากชนกกรรม

4) เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ บุคคลทำกรรมอันใดไว้จะต้องสืบเนื่องในกรรมนั้นต่อไป เปรียบเหมือนเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ต่าง ๆ

5) เรามีกรรมเป็นที่อาศัย ผู้ที่ทำความดีก็อาศัยกรรมดีนั้นเองเพื่อดำรงความดีต่อไป

6) เราเป็นผู้มีกรรมเป็นมรดก เราทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่ว จะต้องเป็นผู้รับมรดกนั้นเสมอไป (ภาชิต สุวรรณดี, 2550 : 1 - 2)

บทบาทของพระสงฆ์ต้องพัฒนาสังคม ให้เกิดความเชื่อกรรม หมายถึง ความเลื่อมใส ไว้วางใจต่อการมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลมาอธิบายเสมอไป ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเพราะศรัทธาหรือพฤติกรรมทั่วไปของคนที่มีความเชื่อในสังคมหนึ่ง ๆ แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อของสังคมต่อไป

9. บทบาทการพัฒนาสังคมแห่งจิตวิญญาณ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาให้มีความรู้ ปัญญาอย่างแท้จริง เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิต สังคม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้บุคคลเป็นคนดีในสังคม โดยให้ตั้งตนอยู่ใน การศีล คือ รักษาระเบียบวินัยร่วมกัน ทาน คือ ต้องมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในสังคม และภาวนา คือ การหมั่นขยันอบรมกาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติภาพ และ ภาทรภาพได้

หลักธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนนั้นมีมากมาย แต่หลักธรรมที่ถือว่าเป็นพื้นฐานหลักที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมากหรือที่เรียกว่าเป็นหลักสำคัญ คือ หลักศีล 5 และหลักธรรม 5 อันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักธรรมทั้งหมด หลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตตามพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเป็น 2 ลักษณะคือ หลักศีลธรรมของคฤหัสถ์คือ “เบญจศีลเบญจธรรม” และหลักศีลธรรมของพระภิกษุสงฆ์คือ “พระธรรมวินัย” และที่กล่าวว่า “เบญจศีลเบญจธรรม” เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน โดยมีเบญจศีล เป็นกรอบป้องกันการทำบาปและมีเบญจธรรม คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตในเบื้องต้น เพื่อดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายคือความสุขในโลกปัจจุบันและโลกแห่งอนาคตต่อไป (พระสมร กุสโล (พรมศรี), 2548 : 21)

ดังนั้น การเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณของพระสงฆ์จะใช้วิธีการแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัทเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนเองตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ แลนะ ปัญญา เอให้เกิดความรู้และมีคุณธรรม (P. A. Payutto, 2008) ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้ในด้านความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ในคุณค่าที่แท้จริงอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

10. บทบาทการพัฒนาสังคมการปกครอง

การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม เป็นงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย เป็นการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์

- 1) ปลุกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรม นำหลักศาสนธรรมไปปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้
- 2) ฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลุกฝัง และฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต
- 3) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยตั้งศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด และพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

4) พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม และจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชน และศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพ และเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

11. บทบาทการพัฒนาสังคมทางการศาสนศึกษา

พระสงฆ์ต้องตระหนักถึงการศึกษเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความต่อนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.15ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” 9 ประการ คือ (1) เพื่อให้พระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ (2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (3) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา (4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา (5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา (7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา (8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ(9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

12. บทบาทการพัฒนาสังคมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นหน้าที่ หรือบทบาทที่พระสงฆ์จักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ที่มีหน่วย อ.บ.ต. (หน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่พระศาสนาของพระสงฆ์จะได้ผลมีเงื่อนไขบางประการ ดังนี้ (พระมหาเสริมชัย ชยมงคลโล, 2549 : 45) (1) พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น (2) ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน (3) ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม (4) ไม่เห็นแก่ความง่าย ติความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน (5) ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ และ(6) ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

13. บทบาทการพัฒนาสังคมการสาธารณูปการ

พระพุทธศาสนาเป็นสถานที่สาธารณะของสังคมเพราะเป็นที่เคารพศรัทธา ความเลื่อมใส การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง (1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน (2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง (3) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร และ(4) การศาสนสมบัติของวัด

14. บทบาทการพัฒนาสังคมการสาธารณสุขสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมอีกด้านหนึ่งคือ การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่สังคม หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป ดังนี้ (1) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย (2) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และ(3) ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

บทบาทดังกล่าว เป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเป็นระเบียบมากขึ้น และเป็นการเอื้อเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สงบสุข

15. บทบาทการพัฒนาสังคมสู่ความพ้นทุกข์

สถานการณ์ในสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ทำให้สังคมต้องมุ่งหน้าในการทำงานอย่างเดียว และต้องตกอยู่ในสภาพของความทุกข์ สภาพของความรัก โลภ โกรธ และหลง สภาพที่ทนได้ยากอยู่ตลอดเวลา ถูกบีบคั้นจากความรัก ความจน โลก โกรธ และหลง การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น สภาพแห่งชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) โดยรวมสังคมตกอยู่ภายใต้แห่งสมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้สังคมเกิดทุกข์ อยู่ตลอดเวลา ได้แก่ ตัณหา 3 คือ

- 1) กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์

2) ภาวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวาทิฏฐิหรือสัสสตทิฏฐิ

3) วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวาทิฏฐิหรืออจุณาทิฏฐิ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548 : 65-66)

บทบาทสำคัญพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ต้องเร่งพัฒนาให้ตรงจุด โดยการสร้างนิสัยให้กับสังคมส่งเสริมให้สังคม เรียนรู้ตามหลัก นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือดับตัณหาทั้ง 3 ได้อย่างสิ้นเชิง ด้วยการส่งเสริมตามแนวทางแห่ง มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ 1) สัมมาทิฏฐิ-ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา-เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ-ทำางานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ-พยายามชอบ 7) สัมมาสติ-ระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ มรรคมองค์แปดเป็นทางสายกลาง แห่งความดับทุกข์ เป็นหลักแห่งไตรสิกขา คือ 1) อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2) อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ 3) อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548 : 67)

16. สรุป

พระพุทธศาสนา กับสังคมไทย มีความเกี่ยวเนื่องกันมายาวนาน บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมในยุค 4.0 จึงมีความสำคัญอย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์ต้องมีเข้าในบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นอยู่ทั้งสภาพกาย และจิตใจ ให้ดีขึ้น โดยพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามอุดมคติ คือ การรักษาคุณงามความดี ตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคำสอน ได้แก่ การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์ และสั่งสอนคนทั่วไปให้พ้นทุกข์ นอกจากนั้น แล้วพระสงฆ์ต้องทำการเผยแผ่และสืบทอดต่อพระศาสนา โดยการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ สงเคราะห์ สังคม ช่วยเหลือให้ความเมตตาต่อสรรพสัตว์โลก ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ในการเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเพื่อการก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ก็ไม่ละเลยการประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักการเดิม ของหลักคำสอน แต่ให้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข จึงมีความจำเป็นจะต้องมีการแสดงบทบาทให้เหมาะสม และเป็นแนวทางให้ชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติตาม จารีตวัฒนธรรม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้พระสงฆ์ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องมีการทบทวนความรู้อยู่ตลอดเวลา และหมั่นฝึกฝนตนเองเพื่อให้ก้าวทันความเป็นโลกาภิวัตน์ ได้อย่างมีความรอบรู้ ความสามารถ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามหลักธรรมวินัย เพื่อให้เกิดความผาสุกต่อไป

17. บรรณานุกรม

- ภมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์. (2547). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดาศรียงค์. (2556). **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภาษิต สุขวรรณดี. (2550). กรรมทฤษฎีที่ว่าด้วยการพึ่งพิงตนเอง. **สิรินธรปริทรรศน์**. 9 ฉบับที่ 21 พฤษภาคม สิงหาคม.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2549). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. (2546). **สถานภาพและบาทบาท**. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชนี วรกวิน. (2550). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2546). **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____. (2548). **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- ลือชา ธรรมวินัยสถิต. (2549). **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- แสง จันทร์งาม. (2512). **พุทธศาสนวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทวีพิมพ์ดี.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. (2549). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท เอช เอ พี เพรสจำกัด.
- พระสมร กุสโล (พรมศรี). (2548). **ปรัชญาการดำรงชีวิตตามหลักปัจจัยสี่ในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Wolf, E. J. (2004). Spiritual leadership: A new model. **Health care Executive**. 19(2). 22-50.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto). (2011). **Vesak Day and Global Civilization**. Phramaha Hansa Dhammaso tr. Robin Philip Moore. BKK: MCU Press.
- Phrapalad Somchai Payogo. (2015). **An Analytical of Developing Model of Chanting in the Current Thai Society**. Thematic Paper (Ph.D.) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.